

СИСТЕМИ І МЕТОДИ ПЛАНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

О.О. Мельник

Харківський національний університет міського господарства імені

О.М. Бекетова.

© Мельник О.О., 2013

Стаття отримана редакцією 10.01.2013 р.

Вступ. Сучасне суспільство можна розглядати як «суспільство ризику», коли всі учасники економічних процесів підпадають під дію різних за своєю природою та характером факторів (ризиків). Тому питання розроблення й запровадження заходів, спрямованих на мінімізацію негативного впливу ризиків, набувають особливої значущості для суб'єктів господарської діяльності. Підприємства транспортної галузі як найважливішого інфраструктурного елемента національної економіки мають приділяти підвищену увагу проблемам управління ризиками та забезпеченню власної економічної безпеки, що сприятиме зменшенню збитків від інцидентів на транспорті. Головним завданням економічної безпеки підприємства є гарантування його стабільного та максимально ефективного функціонування, а також забезпечення високого потенціалу розвитку в майбутньому.

Огляд останніх джерел і публікацій. Проблеми надійності страхування, економічної безпеки й ефективності управління ризиками досліджували такі вчені: М.В. Фоміна [1], М.М. Єрмошенко [2], Г.В. Задорожний, П.О. Іваненко, С.В. Тютюнникова [3] та інші. Аналіз літератури й досліджень з проблем економічної безпеки, управління ризиками, страхування та стратегічного управління дозволяє зробити висновок про те, що проблематика планування економічної безпеки автотранспортного підприємства недостатньо розроблена.

Постановка завдання. Планування економічної безпеки являє собою процес розроблення системи планів і планових (нормативних) показників із забезпечення захисту економічних інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз і створення необхідних економічних передумов його стійкого зростання в майбутньому періоді.

Виклад основного матеріалу. Планування економічної безпеки підприємства базується на використанні трьох основних його систем:

1. Перспективного планування економічної безпеки підприємства.
2. Поточного планування економічної безпеки підприємства.
3. Оперативного планування економічної безпеки підприємства.

Кожній із цих систем планування притаманні особливі методичні підходи до здійснення, форми реалізації результатів і певний період (плановий горизонт) охоплення (табл. 1).

Усі системи планування економічної безпеки підприємства знаходяться у взаємозв'язку та реалізуються у визначеній послідовності. На початковому етапі цього процесу здійснюється перспективне планування економічної безпеки, покликане реалізувати стратегічні цілі економічного розвитку підприємства, а також визначити завдання і параметри поточного планування. Поточне планування економічної безпеки, формуючи планові завдання щодо забезпечення захисту економічних інтересів підприємства в рамках майбутнього року, створює основу для розроблення і доведення до виконавців оперативних бюджетів (та інших форм оперативних планових завдань) з усіх основних питань економічної безпеки [4].

Таблиця 1. Характеристика основних систем планування економічної безпеки підприємства

Системи економічного планування	Основний методичний підхід до здійснення планування	Форми реалізації результатів економічного планування	Період (горизонт) планування
1. Перспективне планування економічної безпеки	Прогнозування	Розроблення довгострокового плану з найважливіших напрямів економічної безпеки підприємства	До 3-х років
2. Поточне планування економічної діяльності	Техніко-економічне обґрунтування	Розроблення поточних планів з окремих аспектів економічної безпеки підприємства	1 рік
3. Оперативне планування економічної безпеки	Бюджетування	Розроблення і доведення до виконавців бюджетів, платіжних календарів та інших оперативних планових завдань з усіх основних питань економічної безпеки	Місяць, квартал

I. Система перспективного планування економічної безпеки є найбільш складною з розглянутих систем і вимагає для своєї реалізації високої кваліфікації виконавців. Це планування полягає в розробленні прогнозу основних показників економічної безпеки підприємства на довгостроковий період.

Вихідними передумовами для розроблення довгострокового плану з найважливіших напрямів економічної безпеки підприємства є:

1. Цілі економічної стратегії підприємства (вираження конкретними кількісними цільовими показниками).
2. Ідентифікована система пріоритетних економічних інтересів підприємства, що вимагають захисту від різноманітних загроз.
3. Економічна політика підприємства щодо окремих аспектів економічної діяльності (відображається в системі розробленої економічної стратегії).
4. Прогнозована кон'юнктура економічного ринку в розрізі основних його видів – кредитного, фондового, валютного та ін.
5. Прогнозовані зміни інших факторів зовнішнього середовища і внутрішнього розвитку підприємства.
6. Результати горизонтального (трендового) аналізу найважливіших показників економічної безпеки підприємства за ряд попередніх років.

Оскільки низка вихідних передумов довгострокового плану з найважливіших напрямів економічної безпеки підприємства носять імовірнісний характер і роздріб їх параметрів в умовах сучасної економіки нестабільності країни досить високий, цей план бажано розробляти в кількох варіантах – оптимістичному, реалістичному, песимістичному.

Довгостроковий економічний план з найважливіших напрямів економічної діяльності підприємства складається, як правило, на майбутні три роки з розбивкою по окремих роках прогнозованого періоду. Форма такого плану носить довільний характер, але в ньому повинні отримати відображення найбільш важливі параметри економічного розвитку підприємства, що визначаються цілями його економічної стратегії. До основних параметрів належать:

- прогнозований рівень економічної рентабельності підприємства;
- прогнозована структура капіталу підприємства (співвідношення власного і позикового його видів);
- прогнозована структура активів підприємства (відношення оборотних і необоротних їх видів);
- прогнозована сума чистого грошового потоку підприємства;
- прогнозоване співвідношення розподілу чистого прибутку підприємства на споживання і накопичення (відповідно до обраної дивідендної політики);

- прогнозовані темпи розвитку обсягу реальних інвестицій підприємства;
- передбачені терміни впровадження конкретних видів економічних інновацій.

У процесі прогнозування основних показників довгострокового плану забезпечення економічної безпеки підприємства використовуються такі основні методи:

1. Метод кореляційного моделювання. Сутність цього методу полягає в установленні кореляційної залежності між двома розглянутими показниками в динаміці й наступному прогнозуванні одного з них залежно від зміни іншого (базового). У плануванні економічної безпеки широке розповсюдження отримало прогнозування суми активів підприємства (в цілому та окремих їх видів), а також деяких інших показників залежно від зміни обсягу реалізації продукції.

2. Метод оптимізаційного моделювання. Його сутність полягає в оптимізації конкретного прогнозованого показника залежно від ряду умов його формування. Цей метод використовується в плані економічної безпеки при прогнозуванні структури капіталу, чистого прибутку і деяких інших показників.

3. Метод багатofакторного економіко-математичного моделювання. Сутність цього методу полягає в тому, що прогнозований показник визначається на основі конкретних математичних моделей, що відображають функціональний взаємозв'язок його кількісного значення із системою певних факторів, також виражених кількісно. У плануванні економічної безпеки широко використовуються різноманітні моделі стійкого зростання підприємства, що визначають обсяги його зовнішнього фінансування залежно від темпу зростання реалізації продукції (або у зворотній постановці) та ін.

4. Розрахунково-аналітичний метод. Його сутність полягає у спектрі поліграфічних прямому розрахунку кількісних значень прогнозованих показників на основі використання відповідних норм і нормативів. У плануванні економічної безпеки цей метод використовується при прогнозуванні суми амортизаційного потоку (на основі використання різних методів амортизації), а відповідно, й чистого грошового потоку (при раніше прогнозованій сумі чистого прибутку підприємства).

5. Економіко-статистичний метод. Сутність цього методу полягає в дослідженні закономірностей динаміки конкретного показника (визначенні лінії його тренда) та поширенні темпів цієї динаміки на прогнозний період. Незважаючи на відносну простоту цього методу, його використання дає найменшу точність прогнозу, оскільки не дозволяє врахувати нові тенденції й фактори, які впливають на динаміку аналізованого показника. Цей метод може застосовуватися в прогнозних розрахунках лише при незмінності умов формування того чи іншого економічного показника, що в наших економічних умовах досить проблематично.

У процесі прогнозування основних показників довгострокового плану забезпечення економічної безпеки підприємства може бути використано й інші методи (метод експертних прогнозних оцінок, балансовий і т.п.).

II. Система поточного планування економічної безпеки базується на розробленому довгостроковому її плані. Це планування полягає в розробленні конкретних видів поточних економічних планів, які дозволяють забезпечити постійну платоспроможність підприємства, визначити структуру його активів і капіталу на кінець планованого періоду.

Поточні плани економічної безпеки підприємства розробляються на майбутній рік з розбивкою по кварталах.

Вихідними передумовами для розроблення поточних планів економічної безпеки підприємства є:

- прогнозовані показники довгострокового плану економічної безпеки підприємства;
- показники економічного розвитку підприємства;
- діюча система ставок податкових платежів;
- діюча система норм амортизаційних відрахувань;
- середні ставки кредитного та депозитного процентів на економічному ринку;
- результати аналізу показників стану економічної безпеки підприємства за попередній рік.

У процесі розроблення окремих показників поточних планів забезпечення економічної безпеки підприємства використовуються переважно такі методи:

- техніко-економічних розрахунків;
- балансовий;

– економіко-математичного моделювання.

Найважливіші показники економічної безпеки підприємства отримують відображення в системі таких основних видів поточних економічних планів (рис. 1).

Рис. 1. Система основних видів поточних економічних планів, які розробляються на підприємстві

1. План доходів і витрат з операційної діяльності є одним з основних видів поточного економічного плану підприємства, що складається на первинному етапі поточного планування його економічної діяльності (оскільки ряд його показників служить вихідною базою розроблення інших видів поточних економічних планів).

Метою розроблення цього плану є визначення суми чистого прибутку по операційній діяльності підприємства.

У процесі розробки цього плану повинен бути забезпечений чіткий взаємозв'язок планованих показників доходів від реалізації продукції (валового і чистого), витрат, податкових платежів, балансового та чистого прибутку підприємства.

2. План надходження та витрачання грошових коштів покликаний відобразити результати прогнозування грошових потоків підприємства. Цей план замінює раніше складений на підприємстві план формування й використання його економічних ресурсів.

Метою розроблення цього плану є визначення обсягу та джерел формування економічних ресурсів підприємства; розподіл економічних ресурсів за видами і напрямками його господарської діяльності; забезпечення постійної платоспроможності підприємства на всіх етапах планового періоду [5].

У цьому плані повинний бути забезпечений чіткий взаємозв'язок показників залишку грошових коштів на початок періоду, їх надходження в плановому періоді, їх витрати в плановому періоді й залишку грошових коштів на кінець періоду.

3. Балансовий план відображає результати прогнозування складу активів та структури використовуваного капіталу підприємства на кінець планового періоду. Метою розроблення балансового плану є визначення необхідного приросту окремих видів активів із забезпеченням їх внутрішньої збалансованості, а також формування оптимальної структури капіталу, забезпеченість достатньої економічної стійкості підприємства в майбутньому періоді.

При розробленні балансового плану використовується збільшена схема статей балансу підприємства, що відображає вимоги його побудови стосовно специфіки конкретної організаційно-правової форми діяльності (товариства з обмеженою відповідальністю; акціонерного товариства тощо).

Крім перерахованих основних видів поточних економічних планів, на підприємстві можуть розроблятися й інші їхні види (наприклад, програма реальних інвестицій у розрізі окремих інвестиційних проектів, емісійний план і т.п.), у яких відображаються відповідні показники забезпечення його економічної безпеки.

III. Система оперативного планування економічної безпеки підприємства базується на розроблених поточних її планах. Це планування полягає в розробленні комплексу короткострокових планових завдань із забезпечення захисту його економічних інтересів від загроз зовнішнього і внутрішнього характеру. Головною формою такого планового завдання є бюджет.

Бюджет забезпечення економічної безпеки підприємства являє собою оперативний економічний план короткострокового періоду, що розробляється зазвичай у рамках до одного року (як правило, в рамках майбутнього кварталу або місяця), що відображає витрати і

надходження економічних ресурсів у процесі захисту конкретних видів його економічних інтересів [6].

Він деталізує показники поточних планів забезпечення економічної безпеки підприємства і є головним плановим документом, що доводиться до «центрів відповідальності» всіх типів.

Розроблення планових бюджетів на підприємстві характеризується терміном «бюджетування» та спрямоване на розв'язання двох основних завдань:

а) визначення обсягу і складу витрат, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки окремих структурних одиниць та підрозділів підприємства;

б) забезпечення покриття цих витрат фінансовими ресурсами з різних джерел.

Процес бюджетування носить безперервний чи ковзний характер. Виходячи з планових показників забезпечення економічної безпеки, встановлених на рік у процесі поточного планування, заздалегідь (до настання планового періоду) розробляється система квартальних бюджетів (на майбутній квартал), у рамках квартальних бюджетів – система місячних бюджетів (на кожний наступний місяць). Процес такого ковзаючого бюджетування гарантує безперервність функціонування системи оперативного планування економічної безпеки підприємства, закладає міцну основу для здійснення постійного контролю і необхідного коригування результатів забезпечення цієї безпеки.

За методами розроблення розрізняють стабільний і гнучкий бюджети.

Стабільний бюджет не змінюється від зміни обсягів діяльності підприємства, наприклад, бюджет витрат із забезпечення охорони підприємства.

Гнучкий бюджет передбачає встановлення планових поточних або капітальних витрат не у твердо фіксованих сумах, а у вигляді нормативу витрат, «прив'язаних» до відповідних об'ємних показників діяльності.

Особливою формою бюджету виступає платіжний календар, що розробляється за окремими видами руху грошових коштів (податковий платіжний календар, платіжний календар за розрахунками з постачальниками, платіжний календар з обслуговування боргу і т.п.) та по підприємству в цілому (в цьому випадку він деталізує поточний економічний план надходження і витрачання грошових коштів) [7].

Платіжний календар складається звичайно на наступний місяць (з розбиттям по днях, тижнях і декадах). Він складається з таких двох розділів:

а) графік витрат грошових коштів (чи графік майбутніх платежів);

б) графік надходження грошових коштів.

Висновок. Графік витрачання грошових коштів відображає терміни і суми платежів підприємства в майбутньому періоді по всіх (або конкретних) видах його поточних економічних зобов'язань. Графік надходження грошових коштів розробляється з тих видів руху коштів, за якими існує поворотний їх потік, він фіксує терміни й суми майбутніх платежів на користь підприємства.

Використання розглянутих систем і методів планування економічної безпеки дозволяє підвищити ефективність захисту економічних інтересів підприємства, забезпечити її цілеспрямованість.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Фоміна, М.В. Проблеми економічно безпечної розвитку підприємств: теорія і практика: монографія / М.В. Фоміна. – Донецьк: Дондугет, 2005. – 140 с.
2. Єрмошенко, М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 309 с.
3. Задорожний, Г. В. Економічна безпека і «тіньова» економіка: моногр. / Г.В. Задорожний, П.О. Іваненко, С.В. Тютюнникова. – Х. : ХІБМ, 1999. – 206 с.
4. Ильяшенко, С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С. Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3. – С. 12-19.
5. Забродский, В. Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы / В. Забродский, Н. Капустин // Бизнес-информ. – 1999. – № 15-16. – С. 35-37.
6. Жаліло, Я.А. Економічна стратегія держави у нестабільних ринкових економічних системах: моногр. / Я.А. Жаліло. – К.: НІСД, 1998. – 144 с.
7. Фінагін С. Економічний механізм підприємства в ринковій економіці / С. Фінагін // Економіка України. – 2000. – № 9. – С. 91-92.

УДК 338.23

Мельник О.О. Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова. **Системи і методи планування економічної безпеки автотранспортного підприємства.** Систематизовано види поточних економічних планів, які розробляються на автотранспортному підприємстві. Охарактеризовано основні системи планування економічної безпеки автотранспортного підприємства.

Ключові слова: автотранспортне підприємство, економічна безпека, планування економічної безпеки, системи планування, методи планування.

УДК 338.23

Мельник О.О. Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А. Бекетова. **Системы и методы планирования экономической безопасности автотранспортного предприятия.** Систематизированы виды текущих экономических планов, которые разрабатываются на автотранспортном предприятии. Охарактеризованы основные системы планирования экономической безопасности автотранспортного предприятия.

Ключевые слова: автотранспортное предприятие, экономическая безопасность, планирование экономической безопасности, системы планирования, методы планирования.

UDC 338.23

Melnyk O.O. Kharkiv National University named Urban Beketova. **Systems and methods for planning of economic security transport enterprise.** Systematized types of current economic plans are being developed for trucking companies. The basic plan of economic security transport enterprise.

Keywords: transport enterprise, economic security, economic security planning, planning, planning methods.